

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Łodzi

LLO – 4101-04-04/2013

P/13/168

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Łodzi

ul. Kilińskiego 210, 90-980 Łódź

T +48 42 239 32 00, F +48 42 239 32 90

llo@nik.gov.pl

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/13/168 – Zagospodarowanie osadów powstających w oczyszczalniach ścieków komunalnych
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Łodzi
Kontroler	Piotr Rydygier, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr 85955 z dnia 21.03.2013 r. (dowód: akta kontroli str. 1-2)
Jednostka kontrolowana	Grupowa Oczyszczalnia Ścieków Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością ¹ , dalej zwana „Oczyszczalnią”; adres: 99-300 Kutno, ul. Lotnicza 1; Regon 610211348
Kierownik jednostki kontrolowanej	Krzysztof Mikołajczyk, Prezes Zarządu (zarząd jednoosobowy). (dowód: akta kontroli str. 3)

II. Ocena kontrolowanej działalności

Ocena ogólna

Uzasadnienie
oceny ogólnej

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie², działalność kontrolowanej jednostki w zbadanym zakresie.

Wpływ na ocenę powyższą miało prawidłowe gospodarowanie osadami powstającymi w procesie oczyszczania ścieków komunalnych, mimo stwierdzonych niedociągnięć w tym zakresie.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Ewidencjonowanie osadów ściekowych, realizacja obowiązków sprawozdawczych

Opis stanu
faktycznego

1.1.

Oczyszczalnia posiadała decyzję Wojewody Łódzkiego z 17.05.2007 r. – pozwolenie na wytworzenie odpadów niebezpiecznych i innych niż niebezpieczne z uwzględnieniem wymagań przewidzianych dla prowadzenia działalności w zakresie odzysku, zbierania i transportu odpadów innych niż niebezpieczne. Decyzja, sprostowana z urzędu postanowieniami Wojewody z 10.09.2007 r. i z 31.12.2007 r. oraz zmieniona decyzją Marszałka Województwa Łódzkiego z 25.09.2012 r., wydana została, na podstawie m.in. art. 17 ust. 2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach³ (zwanej dalej „ustawą o odpadach”), na okres 10 lat - do 17.05.2017 r.

Masę komunalnych ustabilizowanych osadów ściekowych, powstałych w procesie oczyszczania ścieków, Wojewoda określił w pozwoleniu z 17.05.2007 r. na 20.000 Mg/rok, a Marszałek decyzją z 25.09.2012 r. zwiększył do 45.000 Mg/rok

¹ Właścicielem wszystkich udziałów jest Gmina Miasto Kutno.

² Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości i negatywna.

³ Dz. U. z 2010 r., nr 185, poz. 1243 ze zm.

Pozwolenie m.in.:

- określało sposoby gospodarowania wytworzonymi odpadami, w tym ustabilizowanymi komunalnymi osadami ściekowymi: 1) postępowanie z wytwarzanymi odpadami będzie zgodne z zasadami gospodarowania odpadami, określonymi w ustawie o odpadach i w ustawie Prawo ochrony środowiska; 2) odpady mają być gromadzone w sposób selektywny i przekazywane do odzysku lub unieszkodliwienia podmiotom posiadającym na taką działalność stosowne zezwolenie, przy uwzględnieniu zasady poddawaniu unieszkodliwieniu w sytuacjach, kiedy odzysk jest niemożliwy z przyczyn technologicznych lub nieuzasadniony z przyczyn ekologicznych lub ekonomicznych.
- określało miejsca i sposób magazynowania wytwarzanych odpadów – w sposób zgodny z art. 63 ustawy o odpadach. Miejsca gromadzenia odpadów określał załącznik graficzny do pozwolenia.
- zezwalało Oczyszczalni na prowadzenie na jej terenie odzysku metodą R3 m.in. ustabilizowanych komunalnych osadów ściekowych w ilości 10.000 Mg/rok, poprzez poddanie ich kompostowaniu wg Technologii Kompostowania Systemem GWDA.
- określało miejsce i sposób magazynowania odpadów przeznaczonych do odzysku.
- zezwalało na zbieranie i transport m.in. ustabilizowanych komunalnych osadów ściekowych (uwodnionych) pochodzących z biologicznych oczyszczalni ścieków.
- określało warunki zbierania i transportu odpadów, sposób i środki transportu, miejsce i sposób magazynowania.

[akta kontroli, str. 8-21]

1.2.

Oczyszczalnia prowadziła ilościową i jakościową ewidencję odpadów wymaganą art. 36 ustawy o odpadach, na formularzach określonych rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 8 grudnia 2010 r. w sprawie wzorów dokumentów stosowanych na potrzeby ewidencji odpadów⁴, zwanym dalej „rozporządzeniem w sprawie wzorów dokumentów”: załącznik nr 1 do rozporządzenia - karta ewidencji odpadu, zał. nr 2 – karta ewidencji komunalnych osadów ściekowych i zał. nr 5 – karta przekazania odpadu. Kontrolą objęto wszystkie karty z lat 2011-2012 dotyczące komunalnych osadów ściekowych: 10 kart ewidencji odpadu, 13 kart ewidencji komunalnych osadów ściekowych i 110 kart przekazania odpadu.

Ewidencja osadów wytworzonych w procesie oczyszczania ścieków oraz osadów przekazanych przez innych wytwórców zawierała, z niżej wskazanymi wyjątkami, wymagane informacje przewidziane w formularzach stanowiących załączniki nr 1, 2 i 5 do rozporządzenia w sprawie wzorów dokumentów:

W karcie nr 19/07/E z 2011 r. ewidencji komunalnych osadów ściekowych nie podano trzech parametrów zbadanego osadu: odczynu pH, zawartości suchej masy i zawartości substancji organicznych; w karcie tej podano pozostałe wymagane parametry określające skład i właściwości komunalnych osadów ściekowych. Zastępca Głównego Technologa, która sporządziła ww. kartę, wyjaśniła, że wartości ww. trzech parametrów nie wpisano do karty wskutek przeoczenia oraz okazała wyniki badania osadu higienizowanego z dnia 9.12.2011 r., zawierające te wartości. We wszystkich z 2011 r. i 2012 r. - 86 wpisach w kartach ewidencji komunalnych osadów ściekowych, w kolumnie „Miejsce zastosowania osadów” nie podano nazwy województwa, a w 55 wpisach nie podano nazwy powiatu. Zastępca Głównego Technologa, która sporządziła ww. karty, wyjaśniła, że: przekazywanie osadów do rolniczego wykorzystania rolnikom indywidualnym i firmie zewnętrznej odbywało się wyłącznie na terenie województwa łódzkiego, stąd w kartach ewidencji komunalnych osadów ściekowych, nie podawano nazwy województwa; transportem Oczyszczalni

⁴ Dz. U. nr 249, poz. 1673

wywożono osady tylko na pola w powiecie kutnowskim, stąd nie wszystkie oznaczenia nazw powiatu; poza powiat kutnowski osady były transportowane przez firmę zewnętrzną i wówczas nazwy tych powiatów wpisano w ww. kolumnie karty ewidencyjnej.

Z ewidencji osadów wynika m.in., że: działalność dotyczącą komunalnych osadów ściekowych prowadzono w zakresie wytwarzania, zbierania i odzysku; w zakresie gospodarowania odpadami stosowano odzysk metodą R3 we własnym zakresie oraz przekazywano osady innym podmiotom; osady były higienizowane wapnem palonym; badania osadów w żadnym przypadku nie wykazały obecności żywych jaj pasożytów ani nie wyizolowano bakterii z rodzaju *Salmonella*; osady miały postać mazistą; były stosowane w celach określonych ustawą o odpadach w art. 43 ust. 1 pkt 1 - w rolnictwie, rozumianym jako uprawa wszystkich płodów rolnych wprowadzanych do obrotu handlowego, włączając w to uprawy przeznaczone do produkcji pasz i pkt 5 - do uprawy roślin nieprzeznaczonych do spożycia i do produkcji pasz.

[akta kontroli, str. 22-28]

1.3.

Zaewidencjonowana, w kartach ewidencji odpadów i kartach ewidencji komunalnych osadów ściekowych, masa wytworzonych osadów ściekowych była zgodna z danymi wykazanymi w rocznych zbiorczych zestawieniach danych o komunalnych osadach ściekowych. Wytworzono 18.083,8 Mg osadów ściekowych w 2011 r. i 24.100,2 Mg w 2012 r. Ww. roczne zbiorcze zestawienia zawierały informacje wymagane art. 37 ust. 2 ustawy o odpadach i były sporządzone zgodnie z wzorem formularza stanowiącym załącznik nr 2 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 8 grudnia 2010 r. w sprawie zakresu informacji oraz wzorów formularzy służących do sporządzania i przekazywania zbiorczych zestawień danych o odpadach⁵.

[akta kontroli, str. 29, 33, 37, 45, 49]

W 2011 r. zawarto 42 umowy o stosowaniu osadów na gruntach w celu nawożenia, a w 2012 r. 37 umów, odpowiednio z 38 i 33 dysponentami gruntów będącymi osobami fizycznymi. Do każdej umowy załączony był dokument pt. „Dawkowanie osadu ściekowego”, określający m.in.: lokalizację gruntów, ich powierzchnie i wyliczoną dawkę osadu do zastosowania. Umowy stanowiły m.in., że: przekazanie osadu jest nieodpłatne; odbiorca zobowiązuje się do zapoznania z instrukcją postępowania przy zagospodarowaniu osadu; po nawiezieniu rozprowadzi osad i niezwłocznie przykryje poprzez orkę, nie dopuści do zagniwania osadów i wydzielania się z nich odorów; na nawiezionej działce będzie uprawiał rośliny przemysłowe (np. słonecznik, kukurydzę), rośliny pastewne (np. wykę, kośćcinę, lucernę), rośliny zbożowe (np. żyto, owies); w pierwszym roku po nawożeniu nie będzie uprawiał roślin okopowych i warzyw spożywanych na surowo; na odległość do 10 km dowóz osadu przez Oczyszczalnię będzie nieodpłatny.

[akta kontroli, str. 54, 55, 81-82, 89-90]

W umowach z osobami fizycznymi z 2011 r. wykazana powierzchnia gruntów wynosiła łącznie 223,2 ha, a w dokumentach „Dawkowanie osadu ściekowego” 163,6 ha (różnica 59,6 ha). Powierzchnia stosowania komunalnych osadów ściekowych w 2011 r. wykazana w przekazanym marszałkowi województwa „Zbiorczym zestawieniu danych o komunalnych osadach ściekowych” wynosiła 154,2 ha, tj. 9,4 ha mniej niż powierzchnia w dokumentach „Dawkowanie osadu ściekowego”.

[akta kontroli, str. 54, 36-41, 89-92]

⁵ Dz. U. nr 249, poz. 1674

W umowach z osobami fizycznymi z 2012 r. powierzchnia gruntów wynosiła łącznie 158,6 ha, a w dokumentach „Dawkowanie osadu ściekowego” 140,4 ha (różnica 18,2 ha). Powierzchnia stosowania osadów w 2012 r. wykazana w „Zbiorczym zestawieniu danych o komunalnych osadach ściekowych” wynosiła 138,4 ha, tj. 2 ha mniej niż powierzchnia w dokumentach „Dawkowanie osadu ściekowego”; różnica ta wynikała z:

- zastosowania osadu na powierzchni o 4 ha mniejszej niż określona w dokumencie „Dawkowanie osadu ściekowego” (umowy nr 11/12 i 22/12 zawarte z jedną osobą).
- zastosowania osadu na powierzchni o 2 ha większej niż określona w dokumencie „Dawkowanie osadu ściekowego” (umowy nr 28/12 i 29/12 – po 1 ha w każdym przypadku).

We wszystkich ww. przypadkach ilość przekazanego osadu została dostosowana do powierzchni na jakiej osad faktycznie zastosowano; nie przekroczono dopuszczalnej skumulowanej dawki 9 Mg s.m./ha/3 lata, określonej § 3 ust. 6 rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 13 lipca 2010 r. w sprawie komunalnych osadów ściekowych⁶, zwanego dalej „rozporządzeniem ws. komunalnych osadów ściekowych”.

[akta kontroli, str. 48-52, 55, 67-84]

Zastępca Głównego Technologa wyjaśniła, że: „Umowa z rolnikiem podpisywana jest po zgłoszeniu się rolnika. Wtedy wstępnie określana jest powierzchnia gruntów do nawożenia, przyjmowana na podstawie ustnego oświadczenia. Po podpisaniu umowy pracownik oczyszczalni dokonuje wizji w terenie wraz z pobraniem próbek gleby. Ustalana jest wówczas powierzchnia, na jakiej zostaną zastosowane komunalne osady ściekowe i dla tej powierzchni ustalane zostaje dawkowanie osadu, w załączanym do umowy dokumencie. Faktyczne powierzchnie, na których zastosowano osady, mogą być niższe niż przyjęte do obliczenia dawkowania na skutek rezygnacji rolnika z nawożenia, spowodowanej np. niesprzyjającymi warunkami atmosferycznymi. W dokumentach „Dawkowanie osadu ściekowego” załączonych do umów 28/12 i 29/12 dawkowanie było ustalone dla powierzchni 4 ha w przypadku każdej umowy i taka ilość osadów została przez oczyszczalnię dostarczona na pola rolników. Po rozproszczeniu osadów stwierdziłam, że zostały one zastosowane na powierzchni większej, tj. na 5 ha w każdym przypadku i taką powierzchnię, zgodnie ze stanem faktycznym podałam w zbiorczym zestawieniu danych o komunalnych osadach ściekowych.”

[akta kontroli, str. 56]

Ponadto Oczyszczalnia, po przeprowadzeniu przetargów nieograniczonych, zawarła 16.12.2010 r. umowę nr 5/2010 na okres czterech miesięcy oraz 8.03.2011 r. na okres do 31.07.2011 r. umowę nr 1/2011 z Biomed Sp. z o.o. w Kielcach., których przedmiotem był odbiór przez Biomed ustabilizowanych osadów ściekowych z GOŚ w Kutnie do miejsca odzysku lub unieszkodliwiania. Biomed przyjął na siebie całkowitą odpowiedzialność prawną i finansową związaną z realizacją przedmiotu umowy w tym z gospodarczym wykorzystaniem osadów ściekowych. Umowy nie określały powierzchni gruntów na jakich będą stosowane osady; powierzchnie te zostały określone w sporządzonych przez Oczyszczalnię dokumentach „Dawkowanie osadu ściekowego”.

[akta kontroli, str. 57-66, 194-198]

Oczyszczalnia przekazała Biomedowi w 2011 r. na cel określony w art. 43 ust. 1 pkt 5 ustawy o odpadach tj. do uprawy roślin nieprzeznaczonych do spożycia i produkcji pasz osady ściekowe w łącznej ilości 5.550 Mg (928,3 Mg sm.), które zostały zastosowane, wg zbiorczego zestawienia danych o osadach ściekowych za 2011 r., na gruntach o powierzchni:

⁶ Dz. U. nr 137 poz. 924

- 17 ha – w woj. łódzkim, pow. piotrkowskim gm. Gorzkowice, wobec powierzchni 17,9 ha określonej w „Dawkowaniu osadu ściekowego”; na grunty te przekazano 3570 Mg osadu (603,1 Mg sm.), tj. 35,5 Mg sm./ha;
- 7,54 ha – w woj. łódzkim, pow. łęczyckim, gm. Świniary Warckie, zgodnie z powierzchnią określoną w „Dawkowaniu osadu ściekowego”; na grunty te przekazano 1830 Mg osadu (300,7 Mg sm.) tj. 39,9 Mg sm./ha;
- 2,5 ha – w woj. łódzkim, pow. wieluńskim, gm. Konopnica, zgodnie z powierzchnią określoną w „Dawkowaniu osadu ściekowego”; na grunty te przekazano 150 Mg osadu (24,5 Mg sm.), tj. 9,8 Mg sm./ha.

W żadnym z ww. przypadków dawka jednostkowa nie przekroczyła dopuszczalnej wartości 45 Mg sm./ha/3 lata, określonej § 3 ust. 7 rozporządzenia w sprawie komunalnych osadów ściekowych.

[akta kontroli, str. 37, 62-66]

Roczne zbiorcze zestawienia danych o komunalnych osadach ściekowych za 2011 r. i 2012 r. przedłożono Marszałkowi Województwa Łódzkiego w terminach do 15 marca następnego roku, zgodnie z art. 37 ust. 3 ustawy o odpadach. Do czasu niniejszej kontroli (do 12.04.2013 r.) Oczyszczalnia nie otrzymała (stan z 12.04.2013 r.) żadnej decyzji Marszałka Województwa Łódzkiego, wydanej na podstawie art. 37 ust. 3b ustawy o odpadach, zobowiązującej ją do korekty sporządzonych zestawień danych za 2011 i 2012 rok.

[akta kontroli, str. 30, 42, 53]

Uwagi dotyczące
kontrolowanej
działalności

Uwagi NIK dotyczą sporządzania kart ewidencji komunalnych osadów ściekowych, w jednej spośród 13 kart ewidencji komunalnych osadów ściekowych, nr 19/07/E z 2011 r., nie podano wartości trzech parametrów zbadanego osadu: odczynu pH, zawartości suchej masy i zawartości substancji organicznych; wymóg zamieszczenia tych danych w ww. karcie wynika z treści załącznika nr 2 do rozporządzenia w sprawie wzorów dokumentów. Zastępca Głównego Technologa, która sporządziła ww. kartę, wyjaśniła, że wartości tych parametrów nie wpisano do karty wskutek przeoczenia oraz okazała wyniki badania osadu higienizowanego z dnia 9.12.2011 r., zawierające te wartości.

Ponadto, we wszystkich 86 wpisach z 2011 r. i 2012 r. w kartach ewidencji komunalnych osadów ściekowych, w kolumnie „Miejsce zastosowania osadów” nie podano nazwy województwa a w 55 wpisach nie podano nazwy powiatu; wymóg podania tych danych wynika z punktu 12 objaśnień do załącznika nr 2 rozporządzenia w sprawie wzorów dokumentów. Zastępca Głównego Technologa, która sporządziła ww. karty, wyjaśniła, że: przekazywanie osadów do rolniczego wykorzystania rolnikom indywidualnym i firmie zewnętrznej odbywało się wyłącznie na terenie województwa łódzkiego, stąd w kartach ewidencji komunalnych osadów ściekowych, nie podawano nazwy województwa; transportem Oczyszczalni wywożono osady tylko na pola w powiecie kutnowskim, stąd nie wszystkie oznaczenia nazw powiatu; poza powiat kutnowski osady były transportowane przez firmę zewnętrzną i wówczas nazwy tych powiatów wpisano w ww. kolumnie karty ewidencyjnej.

[akta kontroli, str. 22-28]

Ocena cząstkowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie działalność jednostki w ww. zakresie.

2. Postępowanie z wytworzonymi osadami ściekowymi na terenie oczyszczalni

2.1.

Równoważna liczba mieszkańców w aglomeracji obsługiwanej przez Oczyszczalnię, na koniec 2011 i 2012 r. wynosiła odpowiednio 188.824 i 204.528. Wydajność

Opis stanu
faktycznego

Oczyszczalni wg sprawozdania Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej z realizacji Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych za 2011 r., zgodna z pozwoleniem wodnoprawnym na wprowadzanie przez oczyszczalnię ścieków komunalnych do rzeki Ochni, wynosiła 206.833 RLM.

Wg stanów z 31 grudnia 2011 i 2012 r. z systemu kanalizacyjnego korzystało odpowiednio 45.606 i 45.734 mieszkańców, a przez tabor asenizacyjny obsługiwanych było 3.037 i 2.909 mieszkańców.

Oczyszczono w 2011 r. 5.605,1 tys. m³ i w 2012 r. 5.022,5 tys. m³ ścieków komunalnych, w tym 40,3 tys. m³ i 29,6 tys. m³ ścieków dowożonych wozami asenizacyjnymi.

Po procesie mechanicznego odwodnienia powstało w 2011 r. 18.083,8 Mg (3.022,5 Mg sm.) i w 2012 r. 24.100,2 Mg (3.657,5 Mg sm.) osadów ustabilizowanych i zagęszczonych, które przekazano na następujące cele:

- w rolnictwie, rozumianym jako uprawa wszystkich płodów rolnych wprowadzanych do obrotu handlowego, włączając w to uprawy przeznaczone do produkcji pasz - w 2011 r. 8.087,3 Mg (1.344,3 Mg sm.) i w 2012 r. 7.432,1 Mg (1.202,8 Mg sm.);
- do uprawy roślin nieprzeznaczonych do spożycia i do produkcji pasz – 5.550,0 Mg (928,3 Mg sm.) w 2011 r.;
- kompostowanie na własnym terenie – 125,0 Mg (20 Mg sm.) w 2011 r. i 171,4 Mg (30,0 Mg sm.) w 2012 r.;
- do kompostowni – 2.076,6 Mg (332,2 Mg sm.) w 2011 r. i 15.934,6 Mg (2.340,0 Mg sm.) w 2012 r.;
- do instalacji odzysku w procesie R15 – 2.108,0 Mg (374,5 Mg sm.) w 2011 r.;
- do magazynowania czasowo na terenie Oczyszczalni - 136,9 Mg (23,2 Mg sm.) w 2011 r. i 562,1 Mg (84,7 Mg sm.) w 2012 r.

Wskaźnik masy osadów mechanicznie odwodnionych do ilości oczyszczanych ścieków wynosił 3,23 kg/m³ w 2011 r. i 4,8 kg/m³ w 2012 r.; a wskaźnik masy osadów przeliczonych na suchą masę do ilości oczyszczanych ścieków odpowiednio 0,54 kg/m³ i 0,73 kg/m³. Średnie uwodnienie osadów po mechanicznym odwodnieniu wynosiło 83,3 % w 2011 r. i 84 % w 2012 r.

Wg stanów z 31 grudnia 2011 r. i 2012 r. masa osadów magazynowanych czasowo na terenie Oczyszczalni wynosiła odpowiednio 193,3 Mg i 755,4 Mg.

[akta kontroli, str. 97-98, 99-116]

2.2.

Ogłędziny przeprowadzone w dniu 17 kwietnia 2013 r. wykazały, że Oczyszczalnia nie posiadała urządzeń wagowych do kontroli wytwarzanych, wywożonych i przywożonych osadów ściekowych.

[akta kontroli, str. 93-94]

W sprawie przyczyn nieposiadania przez Oczyszczalnię urządzeń wagowych do pomiaru masy wytwarzanych, wywożonych i przywożonych osadów ściekowych Pan Prezes złożył wyjaśnienie, z którego wynika m.in., iż:

- Oczyszczalnia przekazana została do eksploatacji w 1994 r. bez urządzenia wagowego do ważenia osadów ściekowych. Spółka odstąpiła od rozważanego zakupu takiego urządzenia, ponieważ jej zadaniem priorytetowym były inwestycje, umożliwiające spełnianie wymagań obowiązujących w danym okresie przepisów dotyczących jakości ścieków oczyszczanych.

- Po włączeniu do systemu kanalizacji ścieków z branży farmaceutycznej i przemysłu drobiarskiego przeprowadzono modernizację usprawniającą proces usuwania ze ścieków związków azotu. Zrealizowane w latach 1998-1998 inwestycje m.in. zwiększyły zdolność bioreaktorów do natleniania osadu czynnego i zapewniły

spełnienie wymagań w zakresie oczyszczania ścieków określone obowiązującym do 31.12.2002 r. rozporządzeniu Ministra Ochrony Środowiska.

- Od stycznia 2003 roku zaostrzone zostały kryteria w zakresie oczyszczania ścieków, wynikające z zaleceń Komisji Ochrony Środowiska Morskiego (HELKOM 16/9) w sprawie ograniczania wprowadzanych do wód Bałtyku związków azotu i fosforu. Starosta Powiatu w pozwoleniu wodnoprawnym zalecił dostosowanie oczyszczalni do wymogów Unii Europejskiej. Aby spełnić te wymagania przystąpiono do II etapu rozbudowy oczyszczalni. W latach 2002-2008 m.in. na stacji odwadniania osadów zainstalowano dodatkową wirówkę dekantacyjną; przekazano do eksploatacji dodatkowy ciąg biologicznego oczyszczania ścieków, zmodernizowano dwa istniejące wcześniej bioreaktory.

- Po utworzeniu w Kutnie Łódzkiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej nastąpił rozwój przemysłu branży spożywczej, co zobligowało Oczyszczalnię do ponownego zwiększenia zdolności urządzeń do natleniania ścieków. W latach 2011-2012 Oczyszczalnia zmodernizowała system napowietrzania ścieków na wszystkich trzech bioreaktorach. Wszystkie zadania realizowane były z środków pozyskiwanych z: funduszu ochrony środowiska, środków własnych, kredytów inwestycyjnych oraz umorzenia pożyczek.

- W związku z powstawaniem nowych zakładów w ŁSSE w Kutnie, oczyszczalnia zmuszona jest sprostać potrzebie odbioru ścieków i aby nie stanowić bariery dla rozwoju miasta, wszelkie pozyskiwane środki przeznacza na cele inwestycyjne związane z oczyszczaniem ścieków. Wyloniono już wykonawcę projektu czwartego ciągu biologicznego oczyszczania, a w roku 2013 wyloniony zostanie wykonawca na realizację zadania inwestycyjnego, którego koszt szacowany jest na 15 mln zł.

- Obecnie finalizowana jest sprzedaż terenu Spółki pod budowę biogazowni o mocy 5 MW, która będzie miała status regionalnej instalacji, wyposażonej w urządzenie pomiarowe do ważenia odpadów. Inwestor zobowiązuje się do odbierania wszystkich osadów ściekowych, wytwarzanych w Oczyszczalni.

Najwyższa Izba Kontroli podziela stanowisko Pana Prezesa wyrażone w wyjaśnieniu, że priorytetem były inwestycje wpływające na jakość oczyszczania ścieków i stąd nie zachodziła konieczność ponoszenia wydatków na zakup urządzenia wagowego.

W sprawie sposobu ustalania masy wytwarzanych, wywożonych i przywożonych osadów ściekowych dla celów ewidencji i sprawozdawczości, Pan Prezes w wyjaśnieniu podał m.in., iż: masa osadów wytwarzanych ustalana jest po zakończeniu miesiąca. W okresie rozliczeniowym pobierane jest osiem próbek osadu ściekowego z przewodu tłocznego pompy, podającej osad na wirówki. W próbkach oznaczana jest zawartość suchej masy osadu metodą referencyjną dla badań komunalnych osadów ściekowych, na urządzeniach pomiarowych objętych nadzorem w systemie jakości ISO 9001:2008. Z miesięcznego raportu pracy oczyszczalni odczytywana jest, mierzona przepływomierzem, objętość osadu podanego na wirówki. Na podstawie powyższych pomiarów obliczana jest ilość suchej masy osadu skierowanego w danym miesiącu na wirówki. Miesięczna sucha masa osadu po higienizacji zwiększona jest o ilość ton zużytego wapna.

Osad po higienizacji deponowany jest na placu pod wiatą, a niemieszcząca się pod nią ilość leżakuje na otwartej przestrzeni. Z osadu leżakowanego na placu pobierane są w miesiącu, cztery próbki w których oznaczana jest zawartość suchej masy. Ze średniej wartości uzyskanych wyników pomiarów obliczana jest całkowita masa uwodnionych osadów wytworzonych w danym miesiącu.

Przed wywozem osadu do rolnika, z leżakującej przyzmy, wykonywany jest pomiar suchej masy osadu (ze względu na wpływ czynników atmosferycznych) i określana dawka osadu na powierzchnię pola. Osad wywożony jest do rolników na przyczepie

o pojemność 4 m³. W wyniku dokonanych kilkakrotnie ważeń próbek osadu przyjęto, że 1m³ osadu waży 1 Mg.

Osad ładowano również na samochody ciężarowe (typu łódka). Załadunek odbywał się ładowarką o pojemności łyżki 3 m³, traktując, że są to 3 tony. Samochody ciężarowe wyposażone były w fabrycznie zamontowane przez producenta wagi wewnętrzne, mające na celu kontrolę masy przewożonego ładunku. Część osadów przekazywanych do instalacji była ważona na wadze stacjonarnej u odbiorcy. Na wadze stacjonarnej zważonych zostało 11,5% osadów w 2011 r. i 21,1% w 2012 r., a na wadze samochodowej 42,3 % w 2011 r. i 45 % w 2012 r.

(akta kontroli, str. 119-137)

Wagi stosowane w laboratorium Oczyszczalni posiadały świadectwa legalizacji ponownej wydane przez naczelnika Obwodowego Urzędu Miar w Łowiczu.

(akta kontroli, str. 133-134)

2.3.

Całość procesu technologicznego oczyszczania ścieków przedstawiona jest w posiadanej przez Oczyszczalnię dokumentacji, wymaganej § 18 pkt 1 i 3 rozporządzenia Ministra Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa z dnia 1 października 1993 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy w oczyszczalniach ścieków⁷, którą stanowią m.in.:

- Projekt zgłoszeniowy, złożony w Starostwie Powiatowym w Kutnie 7.07.2011 r., opracowany w czerwcu 2011 r. przez Biuro Projektów Gospodarki Wodnej i Ściekowej „BIPROWOD – WARSZAWA” sp. z o.o. w związku z realizacją zadania „Usprawnienie systemu napowietrzania i recyrkulacji ścieków w bioreaktorach ob. 6.1., 6.2. i ob. 103 na terenie GOŚ w Kutnie”. Projekt ten dotyczył remontu i zmian w ramach istniejących instalacji technologicznych, nie przewidywał rozbudowy ani budowy nowych obiektów. Część technologiczna zawiera m.in.: charakterystykę istniejących obiektów i zachodzących w nich procesów technologicznych z uwzględnieniem wprowadzanych zmian; plan orientacyjny Oczyszczalni; schemat technologiczny po dokonaniu usprawnień; rysunki poszczególnych obiektów.
- Instrukcja technologiczna z sierpnia 2011 r. opracowana przez Głównego Technologa i zatwierdzona przez Prezesa Oczyszczalni.
- Instrukcja obsługi poszczególnych obiektów (m.in.: pompowni, komory rozprężnej, węzła piaskowników, komory pomiarowej ścieków surowych, bioreaktorów z osadnikami wtórnymi, zagęszczacza grawitacyjnego osadu, stacji odwadniania osadów, stacji magazynowania i dozowania koagulantu PIX) i dokumentacje techniczno-ruchowe maszyn i urządzeń.
- Instrukcja bezpieczeństwa i higieny pracy w zakresie eksploatacji obiektów i urządzeń GOŚ.

(akta kontroli, str. 95)

Ogłędziny przeprowadzone 17.04.2013 r. wykazały, że postępowanie z osadami było zgodne z instrukcją technologiczną i instrukcjami obsługi poszczególnych obiektów oraz, w zakresie dotyczącym osadów ściekowych, z posiadanym przez Oczyszczalnię pozwoleniem na wytwarzanie odpadów. W toku ogłędzin instalacja pracowała. W instalacji oczyszczane są ścieki komunalne dopływające kolektorem do głównej przepompowni oraz ścieki dowożone wozami asenizacyjnymi. Powstający w instalacji osad był stabilizowany w procesie mechanicznego i biologicznego oczyszczania ścieków oraz higienizacji osadu wapnem.

W głównej przepompowni ścieków pracowały m.in. urządzenia do mechanicznego usuwania (na kratkach), prasowania i odprowadzania skratek. Odprowadzone skratki były dezynfekowane wapnem. Z przepompowni głównej ścieki, po usunięciu skratek, przepompowywane były do komory rozprężnej, wzniesionej kilka metrów nad

⁷ Dz. U. nr 96, poz. 438

poziomem terenu, skąd grawitacyjnie spływały do piaskownika oznaczonego jako obiekt nr 4. Drugi piaskownik w trakcie oględzin nie pracował - Główny Technolog oświadczyła, że ilość oczyszczanych ścieków znajdujących się w instalacji w trakcie oględzin nie powodowała potrzeby uruchomienia drugiego piaskownika. Obok piaskowników znajdował się separator piasku, z którego piasek odprowadzany był na poletko piaskowe, a ciecz odprowadzana do pompowni głównej. Czynne były wszystkie trzy bioreaktory, do których doprowadzane były ścieki po mechanicznym oczyszczeniu. Bioreaktor składał się z centralnie usytuowanego osadnika i zlokalizowanych wokół niego komór, w kształcie wycinków pierścienia, pełniących funkcję stref biologicznego oczyszczania ścieków w kolejnych fazach procesu technologicznego. W bioreaktorach realizowane były (jak wynika z instrukcji technologicznej i dokumentacji technicznej) procesy:

- rozkładu zanieczyszczeń organicznych metodą osadu czynnego,
- defosfatacji, denitryfikacji i nityfikacji ścieków,
- oddzielenia osadu czynnego od ścieków oczyszczonych
- recyrkulacji osadu pomiędzy komorami,
- odprowadzenia osadu nadmiernego.

Osady usunięte z osadników kierowane były do zagęszczacza, skąd zagęszczony osad pompowany był do stacji odwadniania osadów a ciecz nadosadowa odprowadzana do pompowni ścieków surowych. Odwadnianie prowadzone jest na wirówkach; w trakcie procesu odwadniania do osadu dozowany jest polimer oraz wapno.

Osady po odwodnieniu były przemieszczane do magazynowania czasowego na przyczepie traktora. Plac na którym magazynowano osady był częściowo przykryty wiatą; osady miały postać mazistą. Powierzchnia placu wykonana była z płyt betonowych, plac posiadał drenaż odprowadzający odcieki. Około jednej trzeciej magazynowanych osadów znajdowało się na placu poza obrębem wiaty – nie mieściły się pod wiatą. Na placu znajdowały się również 4 przyzmy kompostu oraz prasowana słoma do jego produkcji – poza wiatą.

Sterowanie, kontrola i rejestracja procesu realizowana jest z pomieszczenia centralnej sterowni.

(akta kontroli, str. 93-94, 96)

2.4.

Wytworzone w wyniku oczyszczania ścieków osady ściekowe nie były poddawane unieszkodliwianiu. Wszystkie osady poddawane były odzyskowi.

(akta kontroli str. 117, 32, 44))

2.5.

Z porównania ilości osadów wytworzonych i zagospodarowanych w 2011 r. i 2012 r. oraz stanów magazynowych osadów na koniec 2010 r., 2011 r. i 2012 r. wynika, że osady magazynowano czasowo nie przekraczając trzyletniego okresu określonego art. 63 ust. 3 ustawy o odpadach.

(akta kontroli, str. 118)

2.6.

Wszystkie badania wymagane § 5 ust. 1 rozporządzenia ws. komunalnych osadów ściekowych przeprowadzono z częstotliwością wymaganą § 5 ust. 2 pkt 3 rozporządzenia, na próbkach pobranych i dostarczonych do laboratoriów przez Oczyszczalnię:

a) Badania osadów wymagane § 5 ust. 1 pkt 1, 2 i 3 (odczyn pH, zawartość suchej masy i zawartość substancji organicznej) rozporządzenia ws. komunalnych osadów ściekowych wykonało: w 2011 r. laboratorium Oczyszczalni siedmiokrotnie i Jars Centrum Jakości sp. z o.o. – Laboratorium Mikrobiologiczne i Fizykochemiczne dwukrotnie; w 2012 r. laboratorium Oczyszczalni sześciokrotnie. Badania wykonane

przez Jars były oznaczone w sprawozdaniach z badań jako badania akredytowane wykonane u podwykonawcy objęte zakresem akredytacji Laboratorium Badawczego.

(akta kontroli, str. 138-145)

b) Badania osadów wymagane § 5 ust. 1 pkt 4, 5, 6, 7 (zawartość azotu ogólnego, fosforu ogólnego, wapnia i magnezu, metali ciężkich) rozporządzenia ws. komunalnych osadów ściekowych wykonało:

- w 2011 r. dwukrotnie laboratorium Jars Centrum Jakości (sprawozdania z badań zawierały uwagę, że badanie było badaniem akredytowanym wykonanym przez podwykonawcę objętym zakresem akredytacji Laboratorium Badawczego) oraz siedmiokrotnie Chemeko sp. z o.o. z Włocławka – ze sprawozdań z badań wynika, że nie były one badaniami akredytowanymi;

- w 2012 r. sześciokrotnie Chemeko – w przypadku dwóch sprawozdań – z 20.09.2012 r. i z 26.11.2012 r. badania zawartości metali ciężkich były oznaczone jako badania akredytowane, pozostałe badanie były nieakredytowane.

Żadne z przeprowadzonych badań nie wykazało przekroczenia w ustabilizowanym osadzie zawartości metali ciężkich, wobec dopuszczalnych zawartości przy stosowaniu w rolnictwie, określonych w załączniku nr 1 do rozporządzenia ws. komunalnych osadów ściekowych. W stosunku do wartości dopuszczalnych, maksymalna stwierdzona zawartość metali ciężkich w osadach wynosiła: kadm – 28,2 %, miedź – 18,6%, nikiel – 7,7%, ołów – 5,4%, cynk – 16,3 %, rtęć – 23,1 %, chrom – 2,9 %.

(akta kontroli, str. 146-162, 183)

c) Badania osadów wymagane § 5 ust. 1 pkt 8 i 9 (obecność bakterii chorobotwórczych z rodzaju Salmonella i liczba żywych jaj pasożytów jelitowych Ascaris sp., Toxocara sp.) rozporządzenia ws. komunalnych osadów ściekowych zostały wykonane przez:

- w 2011 r. dwukrotnie laboratorium Jars Centrum Jakości (sprawozdania z badań zawierały uwagę, że badanie było badaniem akredytowanym wykonanym przez podwykonawcę objętym zakresem akredytacji Laboratorium Badawczego) oraz siedmiokrotnie Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Skierniewicach Oddział Laboratoryjny;

- w 2012 r. siedmiokrotnie PSSE w Skierniewicach - sprawozdania PSSE z 2011 r. i z 2012 r. nie zawierały informacji, czy badania wykonano jako akredytowane.

Powyższe badania przeprowadzono z częstotliwością wymaganą § 5 ust. 2 pkt 3 ww. rozporządzenia.

W żadnym z przeprowadzonych badań nie stwierdzono występowania bakterii z rodzaju Salmonella ani żywych jaj pasożytów jelitowych.

(akta kontroli, str. 163-169)

Ponadto, przed wywiezieniem osadów laboratorium Oczyszczalni określało w nich zawartość suchej masy, w celu określenia dawki osadu jaka ma być zastosowana na polu o określonej powierzchni. Przeprowadzono 36 takich badań w 2011 r. i 24 w 2012 r.

(akta kontroli, str. 177)

Oczyszczalnia posiada wydany 2010 r., ważny do 6.12.2013 r., certyfikat zaświadczaający, że wdrożyła i stosuje system zarządzania jakością w zakresie fizyczno-chemicznego badania ścieków, osadów ściekowych i gleby oraz potwierdzający spełnienie wymagań normy ISO 9001:2008.

W ramach Procedury Systemu Zarządzania Jakością wg normy ISO 9001:2008 wprowadzono instrukcję pobierania próbek analitycznych. Instrukcja ta stanowi m.in., że próbki osadu z placu do jego gromadzenia uzyskuje się poprzez połączenie i dokładne zmieszanie próbek pobranych w tym samym czasie, z

różnych miejsc przyzmy o określonej objętości; ilość pobieranych próbek zależy od objętości osadu określono zgodnie z § 5 ust. 3 rozporządzenia ws. komunalnych osadów ściekowych.

(akta kontroli, str. 172-176)

Rozporządzenie ws. komunalnych osadów ściekowych w § 3 stanowi, że przy stosowaniu komunalnych osadów ściekowych na gruntach dawkę osadu ustala się oddzielnie dla każdej zbadanej objętości osadu, na podstawie wyników badań reprezentatywnych próbek osadu.

W oczyszczalni odwodniony i higienizowany osad ściekowy deponowany był na utwardzonym placu do gromadzenia odpadów, o powierzchni 1 ha. Plac nie posiadał wydzielonych kwater do magazynowania osadów, część jego powierzchni (1176 m²) jest zadaszona wiatą. W sprawie sposobu pobierania próbek osadu do badań Główny Technolog wyjaśniła, że:

Osad przeznaczony na potrzeby rolnictwa w pierwszej kolejności wywożony jest pod wiatę, w celu ograniczenia oddziaływania zewnętrznych czynników atmosferycznych. Część osadu leżakuje również na otwartej przestrzeni. Ponieważ wytwarzany osad ma postać mazistą, trudno jest z niego ułożyć typową przyzmę, gdyż znajdując się poza wiatą podatny jest na „rozplywanie się”. Z tak przygotowanej przyzmy o objętości około 1500 m³ ustalana jest próbka osadu do badań poprzez pobranie 30 jednostkowych próbek osadu ściekowego z różnych miejsc przyzmy i ich wymieszanie. Pobór próbki odbywa się zgodnie z procedurą wdrożonego w laboratorium GOŚ systemu jakości wg normy ISO 9001:2008 - „Pobieranie próbek analitycznych”. Pobrania próbki nie odnotowuje się w protokole. Przygotowaną próbkę osadu dzieli się na trzy próbki. Dwie próbki przekazuje się do laboratoriów zewnętrznych, jedną pozostawia się w laboratorium GOŚ. Jedną próbkę analizuje się w laboratorium GOŚ, w którym oznaczone zostaje pH, zawartość suchej masy osadu oraz zawartość substancji organicznych. Pozostałe wskaźniki, wynikające z rozporządzenia w sprawie komunalnych osadów ściekowych wykonywane są przez zewnętrzne laboratoria, do których próbka osadu zostaje dowieziona.

Po uzyskaniu wyników osad jest wywożony do rolnika. Przed wywozem wykonuje się dodatkowe badanie zawartości suchej masy osadu w celu określenia dawki osadu, jaka ma być zastosowana na powierzchnię pola.

Zawartość suchej masy osadu jest niska i wynosi około 16-17%. Ponieważ osad ma strukturę mazistą istnieje możliwość zetknięcia się ze sobą partii osadu przebadanego z osadem oczekującym na badanie. Może się tak zdarzyć, że na pole do rolnika wywieziona zostanie część osadu nieprzebadanego, pochodząca ze styku dwóch przyzm.

(akta kontroli, str. 178-179)

W sprawozdaniach z ww. badań laboratoryjnych wykonanych przez laboratorium Oczyszczalni i przez podmioty zewnętrzne, nie wskazano zastosowanych metod referencyjnych badań komunalnych osadów ściekowych w brzmieniu określonym załącznikiem nr 4 do rozporządzenia ws. komunalnych osadów ściekowych. Wskazano numery norm wg jakich badania przeprowadzono. Przykładowo:

- Wartość pH w sprawozdaniach Oczyszczalni i Jars Centrum Jakości oznaczono wg PN-EN 12176:2004; norma ta dotyczy pomiaru pH poprzez oznaczenie elektrometryczne w roztworze wodnym, tj. zgodnie z metodą referencyjną określoną w załączniku nr 4 do rozporządzenia ws. komunalnych osadów ściekowych.

- Laboratorium Oczyszczalni przy pomiarze zawartości suchej masy wskazywało metodę: „badanie na wagosuszarce”; Z-ca Głównego Technologa oświadczyła, że wszystkie badania na zawartość suchej masy w osadach wykonywane były metodą referencyjną w temperaturze 105°C oraz że zmieniony zostanie zapis w raporcie z badań osadu ściekowego z „badania na wagosuszarce” na „badania na

wagosuszarce w temp. 105°C". W sprawozdaniach Jars Centrum Jakości wskazano normę PN-EN 12880:2004; zasadą metody określonej w tej normie jest suszenie w suszarce w temperaturze 105+/-5°C do osiągnięcia stałej masy, tj. zgodnie z metodą referencyjną określoną w załączniku nr 4 do rozporządzenia ws. komunalnych osadów ściekowych.

- Laboratorium Oczyszczalni i Jars przy pomiarze zawartości substancji organicznej jako metodę badania wskazały normę PN-EN 12879:2004 „Charakterystyka osadów ściekowych. Oznaczenie straty przy prażeniu suchej masy osadu”. Zasada metody określonej normą PN-EN 12879:2004 polega na ogrzewaniu próbki suchego osadu ściekowego w piecu w temperaturze 550+/-25°C, co jest niezgodne z metodą referencyjną określoną w załączniku nr 4 do rozporządzenia ws. komunalnych osadów ściekowych.

(akta kontroli, str. 138-169, 180)

W sprawie braku oznaczenia w raportach z badań osadów ściekowych i gruntów, czy badanie wykonano metodami referencyjnymi określonymi w rozporządzeniu w sprawie komunalnych osadów ściekowych, Główny Technolog wyjaśniła: „Nie żądaliśmy od laboratoriów, którym zlecaliśmy badanie osadów ściekowych i gleby, wyszczególniania w sprawozdaniach z badań zastosowanych metod referencyjnych w brzmieniu określonym załącznikiem nr 4 do rozporządzenia w sprawie komunalnych osadów ściekowych. W sprawozdaniach laboratoriów zewnętrznych, a także w naszych raportach z wykonywanych przez nas badań, podawane były numery polskich norm, wg których prowadzono badanie. Posiadana przeze mnie i Zastępcę Głównego Technologa wiedza zawodowa i długoletni staż pracy w laboratoriach (obie osoby posiadają studia wyższe z zakresu ochrony środowiska) pozwalały na jednoznaczne stwierdzenie, że zastosowane metody badań określone we wskazanych normach, były metodami określonymi w załączniku nr 4 do rozporządzenia ws. komunalnych osadów ściekowych jako metody referencyjne. Dlatego nie wpisywaliśmy w naszych raportach, jak i nie domagaliśmy się od zewnętrznych laboratoriów wpisywania do sprawozdań nazw metod referencyjnych w dosłownym brzmieniu załącznika nr 4 do ww. rozporządzenia. To samo zachodzi w przypadku badań gruntów. Ponadto uważam, że przepisy rozporządzenia ws. komunalnych osadów ściekowych nie mówią o konieczności wskazywania w sprawozdaniu z badań osadów i gruntów dosłownego brzmienia zastosowanej metody referencyjnej.”

Na wniosek Oczyszczalni Chemeko sp. z o.o. pismem z 13.05.2013 r., podpisanym przez Kierownika pracowni Analiz laboratoryjnych, potwierdziło, że badania dostarczonych przez Oczyszczalnię próbek osadów i gruntów były przeprowadzone z zastosowaniem referencyjnych metod badawczych, zgodnie z załącznikiem nr 4 do rozporządzenia ws. komunalnych osadów ściekowych.

(akta kontroli, str. 181-182)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości

Uwagi dotyczące
kontrolowanej działalności

Uwagi NIK dotyczą braku oddzielenia od siebie na placu magazynowym kolejnych partii osadu poddanych badaniom, co stwarza zagrożenie mieszania się osadu przebadanego z nieprzebadanym i zastosowania w rolnictwie osadu nieprzebadanego. NIK zauważa jednak, że niska zawartość metali ciężkich w zbadanych osadach, w żadnym przypadku nieprzekraczająca 28,2 % wartości dopuszczalnych, nie wskazuje na powstanie zagrożeń w związku z ewentualnym zastosowaniem nieprzebadanego osadu.

Zdaniem NIK, wskazane jest zapewnienie zamieszczenia w sprawozdaniach z badań osadów i gruntów informacji, czy zastosowane metody badań są metodami

referencyjnymi określonymi w rozporządzeniu ws. komunalnych osadów ściekowych.

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie działalność jednostki w zbadanym zakresie.

3. Zagospodarowanie osadów ściekowych

3.1.

Ustawa o odpadach w art. 9 ust. 3 zakazywała stosowania komunalnych osadów ściekowych (tj. wg art. 3 ust. pkt 19 rozprowadzania na powierzchni ziemi lub wprowadzania do gleby w celu ich wykorzystywania) poza obszarem województwa na którym zostały wytworzone, z zastrzeżeniem ust. 4 który stanowi, że osady te mogą być stosowane na obszarze województwa innego niż te, na którym zostały wytworzone, jeżeli odległość od miejsca wytwarzania osadów do miejsca stosowania jest mniejsza niż odległość do miejsca stosowania położonego na terenie tego samego województwa.

Wytworzone w latach 2011 i 2012 komunalne osady ściekowe zastosowane zostały na obszarze województwa łódzkiego w procesie R10, w ilości 13.637,3 Mg (2.272,6 Mg sm.) w 2011 r. i 7.432,1 Mg (1.202,8 Mg sm.) w 2012 r.

Pozostałe osady:

- poddano odzyskowi na terenie województwa łódzkiego w procesie R3 (kompostowanie na terenie Oczyszczalni) w ilości 125 Mg (20 Mg sm.) w 2011 r. i 171,4 Mg (30 Mg sm.) w 2012 r.;
- przekazano na podstawie zawartej umowy firmie Biomed sp. z o.o. do odzysku na terenie województwa świętokrzyskiego w procesie R15 w ilości 2.108 Mg (374,5 Mg sm.) w 2011 r.,
- przekazano na podstawie umowy firmie Biomed sp. z o.o. do odzysku na terenie województwa mazowieckiego w procesie R3 (do kompostowania) 10.854 Mg (1679,6 Mg sm.) w 2012 r.
- przekazano na podstawie umowy z konsorcjum dwóch firm do odzysku na terenie województwa wielkopolskiego w procesie R3 (do kompostowania) 2.076,6 Mg (332,2 Mg sm.) w 2011 r. i 5.080,6 Mg (660,4 sm.) w 2012 r.;

(akta kontroli, str. 57-61, 184, 185-221)

3.2.

Próbki gruntów z działek rolników z którymi Oczyszczalnia zawarła umowy o zastosowaniu osadów w celu rolniczego nawożenia gleby były badane we wszystkich przypadkach. Pobrano próbki z pól o powierzchni 154,2 ha w 2011 r., należących do 35 rolników i z pól o powierzchni 138,4 ha w 2012 r., należących do 29 rolników.

Oczyszczalnia nie posiadała informacji o klasach bonitacyjnych gruntów na których stosowano osady. W kartach ewidencji komunalnych osadów ściekowych oraz w zbiorczych zestawieniach danych o komunalnych osadach ściekowych podawano typ gleby na której zastosowano osad: w jednym przypadku określono badaną glebę jako ciężką (w 2011 r.), a w pozostałych przypadkach jako średnią.

Zastępca Głównego Technologa wyjaśniła, że: Oczyszczalnia nie posiada informacji o klasach bonitacyjnych gruntów na których stosowano osady, ponieważ z przepisów ustawy o odpadach nie wynikał obowiązek gromadzenia takich danych. Stosownie do załącznika nr 2 do rozporządzenia ws. komunalnych osadów ściekowych starała się ustalić czy grunt jest lekki, średni czy ciężki w oparciu o ustne oświadczenia użytkowników gruntu oraz na podstawie oględzin gruntów, które w żadnym przypadku nie były typowymi gruntami piaszczystymi, wykazywały właściwość zbrylania się.

(akta kontroli, str. 36-41, 49-52, 221-226)

Zawarta w Procedurze Systemu Zarządzania Jakością wg normy ISO 9001:2008 instrukcja pobierania próbek analitycznych nr 7.4.1.0 określa sposób pobierania do badań reprezentatywnej próbki gruntu, na którym mają być stosowane komunalne osady ściekowe, zgodnie z § 6 ust. 3 i 4 rozporządzenia ws. komunalnych osadów ściekowych.

W sprawozdaniach z badań próbek gruntów wykonanych w latach 2011-2012 przez podmioty zewnętrzne – Jars Centrum Jakości sp. z o.o. i Chemeko sp. z o.o. zostało odnotowane, że próbki zostały pobrane i dostarczone przez Oczyszczalnię.

Pobór próbek dokumentowano w Oczyszczalni protokołami, które zawierały: nazwisko osoby władającej gruntem, datę pobrania próbki, nr próbki (od 1/G/11 do 39/G/11 w 2011 r. i od 1/G/12 do 44/G/12 w 2012 r.), nr działki, obręb geodezyjny, powierzchnię pola, imię i nazwisko pracownika pobierającego próbkę i jego podpis potwierdzający pobranie próbki zgodnie z instrukcją nr 7.4.1.0.

(akta kontroli, str. 173-176, 222-223)

Laboratorium Oczyszczalni przeprowadzało badania pH gleby z pobranych próbek, w żadnym przypadku odczyn pH nie był mniejszy od wartości 5,6 wymaganej § 2 ust. 1 pkt 5 rozporządzenia ws. komunalnych osadów ściekowych. W raportach nie podano metody referencyjnej badania, wskazano nr Polskiej Normy na podstawie której badanie przeprowadzono.

(akta kontroli, str. 222-223, 225)

Badanie zawartości metali ciężkich i fosforu przyswajalnego w gruntach na których zastosowano osady w 2011 r. przeprowadziło w jednym przypadku JARS Centrum Jakości Sp. z o.o. – Laboratorium Mikrobiologiczne i Fizykochemiczne, w dwóch przypadkach Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Łodzi oraz w 51 przypadkach Chemeko sp. z o.o.

Badania wykonane przez Jars i WIOŚ były oznaczone jako badania akredytowane.

W przypadku badań wykonanych przez Chemeko badania 12 próbek na zawartość metali ciężkich były oznaczone jako akredytowane, a 39 jako nieakredytowane; w przypadku fosforu jako akredytowane oznaczono badanie 25 próbek.

W żadnym przypadku nie wystąpiło przekroczenie dopuszczalnej zawartości metali ciężkich dla gleb średnich, określone załącznikiem nr 2 do rozporządzenia ws. komunalnych osadów ściekowych. Przekroczenie dopuszczalnej zawartości metali ciężkich określone ww. załącznikiem dla gleb lekkich wystąpiło: w 8 próbach gleby w przypadku rtęci, w 13 próbkach dla kadmu i w jednym przypadku dla ołowiu.

W próbce 10/G/11 (sprawozdanie 5134-LA-0-001-00 Chemeko) nie oznaczono zawartości cynku, mimo iż zlecenie badań wystawione przez Oczyszczalnię obejmowało również cynk. Z-ca Głównego Technologa wyjaśniła, że po otrzymaniu raportu z badań sprawdzano, czy zawartości metali w badanym gruncie nie przekraczają wartości dopuszczalnych, przeoczone jednak brak oznaczenia cynku. W toku kontroli, na wniosek Oczyszczalni, Chemeko poinformowało ją, iż analizę cynku w ww. próbce wykonano, lecz przez przeoczenie nie zamieszczono w sprawozdaniu i przekazało wynik tego badania.

(akta kontroli, str. 228-243)

Badanie zawartości metali ciężkich i fosforu przyswajalnego w gruntach na których zastosowano osady w 2012 r. (44 próbki) przeprowadziło Chemeko sp. z o.o. Jako akredytowane były oznaczone wszystkie badania zawartości fosforu i 15 badań zawartości metali ciężkich. Przekroczenie dopuszczalnej zawartości metali ciężkich dla gleb lekkich stwierdzono w jednej próbce dla cynku.

(akta kontroli, str. 244-253)

Sprawozdania z ww. badań nie zawierały informacji o zastosowaniu metod referencyjnych badań w brzmieniu określonym rozporządzeniem w sprawie

komunalnych osadów ściekowych. Zawierały numery Polskich Norm na podstawie których przeprowadzono badania

3.3.

Oczyszczalnia nie posiadała potwierdzeń przekazania osobom władającym gruntami, na których stosowane były osady, wyników przeprowadzonych badań osadów oraz informacji o dawkach, które można było stosować na poszczególnych gruntach, do czego była zobowiązana art. 43 ust. 4 ustawy o odpadach, chociaż badania gruntów i obliczenia dawek osadu były udokumentowane.

Zastępca Głównego Technologa wyjaśniła, że: wszystkim dysponentom gruntów, na których były stosowane osady, przekazywała wyniki badań, informację o ustalonej dawce osadu i kartę przekazania osadu. Nie dokumentowała faktu przekazania wyników badań oraz informacji o ustalonej dawce osadu, ponieważ uważała, że z przepisów ustawy o odpadach nie wynikał obowiązek potwierdzania przekazania tych dokumentów. Dysponenti gruntów potwierdzali otrzymanie osadu na karcie przekazania osadu.

(akta kontroli, str. 222, 226)

W 2011 r. i 2012 r. zastosowano w 4 przypadkach osady na tych samych działkach geodezyjnych: działki nr 79, 80 i 81 w gm. Krzyżanów obręb 9 Ktery oraz nr 49 w gm. Bedlno obręb 14 Groszki.

Z-ca Głównego Technologa wyjaśniła, że: rolnicy na swoich działkach nie prowadzą upraw jednorodnych. Zdarza się, że rolnik dzieli działkę na odrębne pola, przeznaczając jej część pod różne uprawy. W roku 2011 na ww. działkach geodezyjnych nawożona była tylko część działki, pod wydzieloną uprawę. W 2012 r. osad dowieziono na inną część działki, na której dotychczas nie stosowano osadów ściekowych.

(akta kontroli, str. 222-223, 227)

3.4.

Dokonane oględziny czterech działek gruntu, na których zastosowano osady ściekowe, a także uzyskane informacje z urzędu Gminy Bedlno i Urzędu Miasta Kutno oraz oświadczenia użytkowników gruntów - nie wykazały w stosowaniu osadów na gruntach naruszeń zakazów określonych art. 43 ust. 6 ustawy o odpadach. Na jednej działce osady zastosowano w 2012 r., na dwóch w 2011 r. i na jednej w 2011 r. i 2012 r. na odrębnych częściach działki. Na żadnej z działek nie było widocznych osadów ściekowych ani nie był wyczuwalny ich zapach. Oczyszczalnia nie posiadała informacji o poziomie wód gruntowych na działkach na których stosowano osady a spośród użytkowników tylko jeden posiadał taką wiedzę, co mogło powodować niewłaściwą ocenę spełnienia wymogu art. 43 ust. 6 pkt 6 ustawy o odpadach, w przypadku stosowania osadów na gruntach o dużej przepuszczalności. NIK zauważa, iż stosownie do postanowień art. 43 ust. 1b ustawy o odpadach, odpowiedzialność za prawidłowe zastosowanie komunalnych osadów ściekowych do celów, o których mowa w ust. 1 pkt 1, 4 lub 5, spoczywa na wytwórcy tych osadów. Obecnie odpowiedzialność ta wynika z art. 96 ust. 3 ustawy z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach.

(akta kontroli, str. 254-270)

3.5.

W latach 2011-2012 Oczyszczalnia nie wytwarzała nawozów i nie przekazywała osadów do produkcji nawozów.

Decyzją z 17.05.2007 r. Wojewoda zezwolił Oczyszczalni m.in. na prowadzenie działalności w zakresie odzysku odpadów w ilości 10.800 Mg/rok, w tym 10.000 Mg/rok ustabilizowanych osadów ściekowych, metodą R3 – *Recykling lub regeneracja substancji organicznych, które nie są stosowane jako rozpuszczalniki (włączając kompostowanie i inne biologiczne procesy przekształcania)*.

Pozwolenie stanowi, że odpady będą kompostowane w Technologii Kompostowania Systemem GWDA, polegającej na biochemicznym rozkładzie masy organicznej w kontrolowanych warunkach beztlenowo-tlenowych, przy wykorzystaniu mikroorganizmów oraz z zastosowaniem rusztów napowietrzających.

[akta kontroli, str. 8-11, 97]

Oczyszczalnia wykorzystwała do kompostowania na swoim terenie ustabilizowane osady w ilości 125 Mg (20 Mg sm.) w 2011 r. i 171,4 Mg (30 Mg sm.) w 2012 r.

W latach 2011-2012 Oczyszczalnia nie sprzedawała kompostu, wykorzystywała go na własne potrzeby. Kompostem zasilano znajdujące się na terenie Oczyszczalni trawniki (około 6 ha) oraz krzewy. Na terenie 2000 m² uprawiano trawę darniową na podłożu przygotowanym z kompostu. Trawę tę wykorzystywano do uzupełniania skarp przy bioreaktorach, ubytków w trawnikach oraz do zakładania nowych trawników (zniszczonych w trakcie prowadzenia robót przy realizacji inwestycji). Część trawy sprzedawano na potrzeby uzupełnienia pasów zieleni przy budowach i remontach dróg.

Przekazano odbiorcom zewnętrznym do odzysku w procesie R3 (do kompostowania) 2076,6 Mg (332,2 Mg sm.) osadów w 2011 r. i 15.934,6 Mg (2340 Mg sm.) w 2012 r. Odbiorcy posiadali zezwolenia na prowadzenie działalności odzysku w procesie R3. Biomed posiadał również zezwolenie na prowadzenie odzysku w procesie R15.

(akta kontroli, str. 97, 170-171, 186-193, 199-203, 208-210, 219-221)

3.6.

W latach 2011-2012 Oczyszczalnia nie przekazywała osadów:

- do dostosowania gruntów do określonych potrzeb wynikających z planów gospodarki odpadami, planów zagospodarowania przestrzennego lub decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu;
- do wykorzystania w rekultywacji terenów;
- na składowiska odpadów komunalnych;
- innym podmiotom do termicznego przekształcania i nie posiadała instalacji do termicznego przekształcania osadów.

[akta kontroli, str. 93-94, 97-98]

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości

Uwagi dotyczące
badanej działalności

Zdaniem NIK, iż przy badaniu gruntu należy zwrócić baczniejszą uwagę na ich przepuszczalność w kontekście konieczności zapewnienia spełnienia wymogu art. 43 ust. 6 pkt 6 ustawy o odpadach (obecnie art. 96 ust. 12 pkt 6 ustawy z dnia 16 grudnia 2012 r. o odpadach).

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie działalność kontrolowanej jednostki w zbadanym zakresie.

Opis stanu
faktycznego

4. Realizacja wniosków pokontrolnych

4.1. W okresie 2010-2012 przeprowadzone były w Oczyszczalni kontrole przez Urząd Marszałkowski w Łodzi, inspekcję ochrony środowiska i inspekcję sanitarną. Samorząd gminny nie przeprowadzał kontroli. Kontrole przeprowadzone przez: Urząd Marszałkowski w dniu 17.09.2010 r. w zakresie przestrzegania i stosowania przepisów o ochronie środowiska; Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Łodzi Delegatura w Skierniewicach w okresie 21.10.-18.11.2010 r. w zakresie przestrzegania przepisów o ochronie środowiska; Powiatową Stację Sanitarno-

Epidemiologiczną w Kutnie w okresie 10.06.-16.06.2011 r. oraz w dniu 13.06.2012 r. w ramach bieżącego nadzoru nad warunkami pracy; nie wykazały nieprawidłowości.

Nieprawidłowości dotyczące gospodarki osadami stwierdzone zostały przez dwie kontrole przeprowadzone przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Łodzi Delegatura w Skierniewicach:

1) W okresie 31.03.-22.04.2011 r. przeprowadzono kontrolę przestrzegania wymogów ochrony środowiska w zakresie gospodarowania osadami ściekowymi,, na wniosek WIOŚ w Kielcach, pod kątem sprawdzenia postępowania z ww. osadami przekazanymi do firmy w Kielcach. Kontrola stwierdziła, że przy przekazywaniu komunalnych osadów ściekowych do wykorzystania w rolnictwie zalecenia odnośnie stosowanych dawek osadu przekazywano łącznie ze zbiorczą kartą przekazania odpadu obejmującą kilka transportów osadu. Obowiązek wynikający z art. 43 ust. 4 ustawy o odpadach (tj. z 2010 r., Dz. U. Nr 185, poz.1243 ze zm.) został wykonany, niemniej jednak zalecenia te winny być przekazywane z pierwszą wysyłką osadów z danej partii, gdyż zgodnie z paragrafem 4 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia w sprawie komunalnych osadów ściekowych, komunalne osady ściekowe miesza się z gruntem niezwłocznie po przetransportowaniu na nieruchomość gruntową, na której mają być stosowane. Aby wymóg ten był właściwie zrealizowany określona winna być dawka osadu przed jego zastosowaniem.

Łódzki Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska zarządzeniem z 9.05.2011 r. zarządził, do stałego przestrzegania, aby informacje o dawkach komunalnych osadów ściekowych, które można stosować na poszczególnych gruntach, przekazywać użytkownikowi gruntów przed zastosowaniem tych osadów. Pismem z 24.05.2011 r. Jadwiga Osakiewicz - Prezes Oczyszczalni, poinformowała Delegaturę WIOŚ w Skierniewicach o zrealizowaniu zarządzenia pokontrolnego – użytkownik gruntu otrzymuje informację o dawkowaniu osadu przed jego zastosowaniem.

2) W okresie 4.05.-28.06.2012 r. przeprowadzono kontrolę, której przedmiotem było przestrzeganie przepisów i decyzji administracyjnych w zakresie ochrony środowiska, w związku z otrzymaniem skargi dotyczącej zanieczyszczenia rzeki Ochni w dniu 28.04.2012 r. ściekami odprowadzanymi z oczyszczalni. W trakcie kontroli stwierdzono, iż: w dniach 28.04.2012 r. i 13.05.2012 r. z oczyszczalni do rzeki Ochni wraz ze ściekami zostały odprowadzone osady ściekowe, co spowodowało zanieczyszczenie rzeki na znacznym odcinku poniżej wylotu ścieków. Wprowadzenie odpadów do wód stanowiło naruszenie art. 40 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo Wodne (Dz. U. nr 239, poz. 2019, ze zm.). Przyczyną odprowadzenia zanieczyszczonych ścieków do rzeki było przeciążenie oczyszczalni ścieków zbyt dużymi ładunkami zanieczyszczeń w ściekach surowych, przy trwającej modernizacji jednego (największego) z trzech bioreaktorów. Oczyszczalnia podjęła działania naprawcze, m.in. spiętrzyła wodę w rzece na jazie w Krzyżanowie i ustawiła przegradzające rzekę zapory z belek słomy, co spowodowało spowolnienie przepływu wody i zatrzymywanie się osadów ściekowych przed zaporą i jazem oraz przyczyniło się do natlenienia wody poniżej jazu; zatrzymane osady ściekowe wybierano wozem asenizacyjnym i wywożono do oczyszczalni. Podjęte działania przyniosły wymierną poprawę zawartości tlenu w wodzie rzeki Ochni. W dniu 27.05.2012 r. Oczyszczalnia zakończyła prace modernizacyjne i od tego dnia ścieki surowe były kierowane na trzy reaktory.

W protokole kontroli stwierdzono m.in., że lokalizowanie kolejnych zakładów produkcyjnych w strefie przemysłowej przy ul. Wschodniej w Kutnie generuje systematyczny wzrost ilości dopływających ścieków do oczyszczalni, co stało się powodem, iż w trakcie prowadzonej modernizacji oczyszczalni ścieków nie posiadała technicznych możliwości ich oczyszczania w stopniu dostatecznym.

Kierownik Delegatury WIOŚ w Skierniewicach zarządzeniem pokontrolnym z 29.06.2012 r. zarządził: 1. Nie dopuszczać do zanieczyszczenia rzeki Ochni ściekami zawierającymi osady ściekowe – do stałego przestrzegania. 2. Poinformować WIOŚ Delegaturę w Skierniewicach o zakończeniu rozruchu technologicznego oczyszczalni ścieków i o zakończeniu działań przywracających rzekę Ochnię do stanu pierwotnego, niezwłocznie po zakończeniu działań.

Ww. zarządzenia pokontrolne zostały zrealizowane: pismem z 17.09.2012 r. Oczyszczalnia poinformowała Delegaturę WIOŚ w Skierniewicach o zakończeniu w dniu 14.09.2012 r. rozruchu technologicznego prowadzonego w ramach zadania inwestycyjnego pn. „Usprawnienie systemu napowietrzania i recyrkulacji ścieków w bioreaktorach (...)” oraz przesłała wyniki badań ścieków oczyszczonych potwierdzające uzyskanie efektu ekologicznego; pismem z 8.01.2013 r. poinformowała o przywróceniu jakości wód w rzece do stanu przed jej zanieczyszczeniem. Z wyników badań wynikało, że ścieki odprowadzane do rzeki Ochni spełniały wymagania jakości dla oczyszczalni o RLM>100 000 w podstawowych wskaźnikach zanieczyszczeń, jak i w zakresie usuwania związków biogenych, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 24 lipca 2006 r. w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub ziemi, oraz w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego⁸. Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Łodzi decyzją z 24.01.2013 r.. umorzył postępowanie w sprawie uzgodnienia warunków przeprowadzenia działań naprawczych w związku z powstałą szkodą w środowisku wodnym na rzece Ochni - uznał, że przeprowadzone przez Oczyszczalnię działania doprowadziły do osiągnięcia stanu rzeki i wprowadzanych do niej ścieków jak przed szkodą, zatem prowadzenie dalszego postępowania w sprawie uzgodnienia warunków działań naprawczych stało się bezprzedmiotowe.

[akta kontroli, str. 5-7]

4.2. W latach 2011-2012 Oczyszczalnia nie została obciążona karami ani grzywnami z tytułu nieprawidłowego gospodarowania osadami.

[akta kontroli, str. 4]

4.3. Najwyższa Izba Kontroli nie przeprowadzała w Oczyszczalni kontroli (wg zapisów w książce kontroli prowadzonej od 2005 r.).

[akta kontroli, str. 5]

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości – Oczyszczalnia zrealizowała wnioski pokontrolne.

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie działalność w badanym obszarze.

IV. Uwagi i wnioski

Wnioski pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli⁹, wnosi o:

1. Wyeliminowanie możliwości mieszania się, na placu do czasowego magazynowania osadu, partii osadu przebadanego z nieprzebadanym.
2. Zapewnienie zamieszczania w sprawozdaniach laboratoriów z badań osadu i gruntów informacji, czy zastosowane metody badań są metodami referencyjnymi, określonymi w rozporządzeniu ws. komunalnych osadów ściekowych.

⁸ Dz. U. nr 137, poz. 984

⁹ Dz. U. z 2012 r., poz. 82, ze zm.

3. Prowadzenie analiz gruntów, na których są stosowane komunalne osady ściekowe, pod kątem zakazów określonych w art. 96 ust. 12 obowiązującej od 23 stycznia 2013 r. ustawy z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach¹⁰ (poprzednio art. 43 ust. 6 ustawy o odpadach).

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Łodzi.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

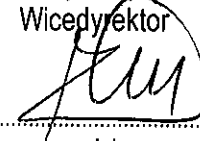
Łódź, dnia 4 czerwca 2013 r.

Kontroler
Piotr Rydygier
Główny specjalista k.p.

.....
podpis

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Łodzi

z up. Dyrektora
Andrzej Cieniewski
Wicedyrektor

.....
podpis

¹⁰ Dz. U. z 2013 r., poz. 21